Toimenpideohjelma Iijoen vesistövisioon

1.8.2018

Pohjois-Pohjanmaan liitto, Iijoen otva
Sepänkatu 20, 90100 Oulu
Puh. 040 685 4000
info@pohjois-pohjanmaa.fi

POHJOIS-POHJANMAA
Council of Oulu Region

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Toimenpideohjelman tausta

Iijoen otva -hankkeessa Iijoelle on laadittu vuoteen 2030 ulottuva Viiden V:n vesistövisio. Käsillä oleva toimenpideohjelma täydentää vesistövisiota sisältäen visiotyön aikana tärkeäksi tunnistettuja toimenpiteitä ja hankkeita Iijoen arvon nostamiseksi. Iijoen neuvottelukunta sitoutuu toimenpideohjelmaan ja päivittää sitä jatkuvasti.

Kuva 1. Viiden V:n Visio.

Viiden V:n Vision keskiössä on luottamuksen ja hyvän yhteistyön rakentaminen vuorovaikutuksen ja viestinnän keinoin. Iijoen arvon perustana on elävä joki, jonka veden laatu on erinomainen ja johon vaelluskalat nousevat pitkän tauon jälkeen. Näiden tekijöiden varaan rakentuvat Iijoen vetovoima ja elinkeinojen kehittäminen sekä virkistyskäytön mahdollisuudet ja asumisviihtyvyys.

Vision toimenpiteet kytkeytyvät moniin olemassa oleviin strategioihin. Iijokea koskevat suunnitelmat ja maakunnalliset ohjelmat puoltavat vahvasti vaelluskalojen palauttamista, jokien, järvien ja pienvesien saattamista hyvään tilaan, paikallisen vastuun kasvua vesistökunnostuksissa, uhanalaisten lajien, kuten raakun suojelua, sekä alueellisen elinympäristön, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämistä.

Erityisenä haasteena on eri tavoitteiden yhteensovittaminen. Vähähiilisen energiatuotannon, metsätalouden, kalastuksen, turvetuotannon sekä muiden luonnonvarojen vastuullinen hyödyntäminen on ensiarvoisen tärkeää, mutta samalla tarvitaan luonnonvarojen käytön monipuolistamista, jalostusarvon kasvattamista ja luontoon kohdistuvien vaikutusten minimointia vesiensuojelutoimenpitein. Matkailun ja virkistysmahdollisuuksien kasvattaminen on yksi keino luonnonvarojen käytön monipuolistamiseksi ja arvon lisäämiseksi.

Toimenpideohjelma ei ole kattava kuvaus kaikesta Iijoella tehtävästä kehittämistoiminnasta. Tavoitteena on kuitenkin lisätä yhteistyötä kaikkien Iijoen toimijoiden ja vesistöön kytkeytyvien hankkeiden kanssa. Kaikessa toiminnassa otetaan huomioon vaikutus veden laatuun. Myös jokivarren asukkaiden mukaan ottaminen kulkee läpileikkaavana teemana koko toimenpideohjelman.

Toimenpideohjelmaa on työstetty visiodokumentin rinnalla Iijoen otva -hankkeessa, johon on sisältynyt säännöllisiä neuvottelukunnan, jokityöryhmän ja tutkimus-, osaamis- ja innovaatioryhmän tapaamisia, Iijoelle soveltuvan vaelluskalojen alasvaellusreitin yleissuunnittelu, Raasakan voimalaitospadon kalatien rakennussuunnittelu, hankeyhteistyötä, paikallistilaisuuksia, asukaskysely, Iijoki Foorumit ja kuntapäättäjien tapaamisia (Taulukko 1).

Kansilehden kuva: Valokuvasovite Raasakan voimalaitospadon kalatiestä (Arkkitehtitoimisto Jussi Tervaoja Oy)

Taulukko 1. Iijoen otva -hankkeen tehtäviä 2016–2018.

2016–2018	**Neuvottelukuntatyöskentely**: Iijoen vesistövision ja toimenpideohjelman laatiminen, uusien hankkeiden edistäminen sekä yksimieliseen päätöksentekoon perustuvan toimintakulttuurin luominen neuvottelukunnassa.
2016–2018	**Jokityöryhmä**: kalateiden toteutusjärjestelyjen, vaelluskalojen palauttamisen edellyttämien kalastusjärjestelyjen edistäminen sekä hankevalmistelu.
2016–2018	**Tutkimus-, osaamis- ja innovaatioryhmä**: resurssitehokkaan älykalatieteknologian ja siihen liittyvän yritystoiminnan kehittäminen.
2016–2018	**Luonnonvarakeskus**: Iijoelle soveltuvan vaelluskalojen alasvaellusreitin yleissuunnittelu.
2016–2018	**Yhteistyö Vyyhti II -hankkeen kanssa** uusien vesistökunnostuskohteiden käynnistämiseksi Iijoella sekä paikallislähtöisen vesienhoidon toimintamallin tukemisessa.
2016	**Karttapohjainen asukaskysely** Iijoen arvojen ja kehittämiskohteiden kartoittamiseksi.
2016	**Paikallistilaisuudet** yhdessä Vyyhti II -hankkeen kanssa: Iijoen kehittämiskohteiden ideointia sekä paikallisiin vesistökunnostuksiin aktivoimista Iissä, Yli-Iissä, Taivalkoskella, Pudasjärvellä ja Kuusamossa.
2017–2018	**Iijoki Foorumit** Pikku-Syötteellä ja Iissä: kaikille avoimet seminaari- ja ideointitilaisuudet Iijoen vetovoiman kehittämiseksi ja kuntien välisen yhteistyön lisäämiseksi.
2017–2018	**Raasakan voimalaitospadon kalatien** lupahakemustasoisen suunnitelman täydentäminen urakkatarjouskilpailukelpoiseksi rakennussuunnitelmaksi.
2017	**Kuntapäättäjien tapaamiset** Iissä, Oulussa, Pudasjärvellä, Taivalkoskella ja Kuusamossa konkreettisten toimenpiteiden edistämiseksi.

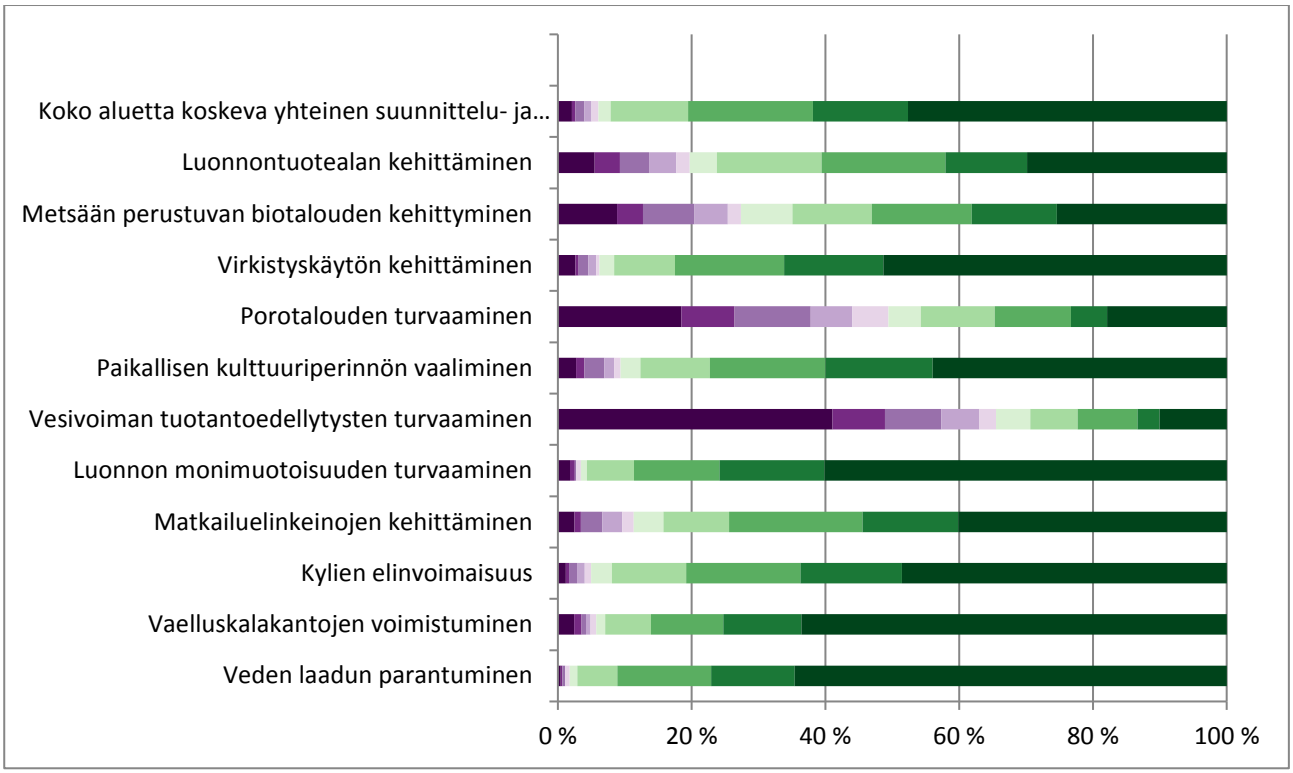

Kuva 2. Iijoen arvot -kyselyssä vastaajat pitivät veden laatua, vaelluskalakantoja, kylien elinvoimaisuutta sekä luonnon monimuotoisuutta ja virkistyskäytön kehittämistä keskeisinä alueen tulevaisuuden kannalta. Matkailua pidettiin tulevaisuuden kasvavana elinkeinona.

Toimenpideohjelma

Toimenpideohjelmaan (taulukko 2) on sisällytetty tärkeimmät visiotyössä tunnistetut toimenpidekokonaisuudet ja hankkeet. Näistä osa on käynnistetty jo Iijoen otva -hankkeen ja visiotyön aikana.

Taulukko 2. Iijoen vesistövision toimenpideohjelman käynnissä olevat ja suunnitellut hankkeet ja toimenpidekokonaisuudet.

Vuorovaikutus ja viestintä

- Neuvottelukunnan työskentelyn jatkaminen vision tavoitteiden toteuttamiseksi ja kunta- ja toimialarajat ylittävien hankkeiden edistämiseksi
- Säännölliset Iijoki Foorumit yhteistyössä neuvottelukunnan kanssa
- Iijoki-wiki -verkkopalvelu

Vaelluskalat

- Iijoen vaelluskalakärkihanke (käynnissä)
- Raasakan vanhan uoman yhteistyöhanke (käynnissä)
- Kalateiden rakentaminen (toimenpidekokonaisuus)
- Haapakosken smolttiohjausrakenteen toimivuuden tutkinta ja seuranta
- Alasvaellusratkaisujen jatkorahoitushakemus ja Raakun suojelu
- Meritaimenen kotiuttamiskokeilu Martimojokeen
- Istutuskäytäntöjen kehittäminen (toimenpidekokonaisuus)
- Osakaskuntien yhdistäminen
- Iijoen pääuoman ja sivujokien koskikunnostukset (toimenpidekokonaisuus)

Veden laatu ja valuma-alue

- Tyräjärven-Koviojärven vesistön ja valuma-alueen kunnostushanke
- Maakunnallisen Vyyhti-verkoston kehittäminen vesienhoidon järjestämisessä (toimenpidekokonaisuus)
- Käytöstä poistuvien turvetuotantoalueiden hyödyntäminen vesien käsittelyssä ja virtaamien hallinnassa
- Kunnostusojitukseen kelpaamattomien soiden muuttaminen vesiensuojelukosteikoiksi
- Metsäammattilaisten vesiensuojelukoulutus
- Ihan pihalla! – oppilaat ympäristöntutkijoina, osa 2

Vetovoima ja elinkeinot

- Jokivarren matkailua, saavutettavuutta ja reitistöjä edistävät toimenpiteet (toimenpidekokonaisuus)
- Iijoen tunnettuuden ja brändin edistäminen
- Tyräjärven pikkukalat kiertoon -biotaloushanke

Virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyys

- Vanhojen uomien kehittämishankkeet (toimenpidekokonaisuus)
- Iijoen kuntien yhteistyö maankäytön suunnittelussa

Hankkeet ja toimenpidekokonaisuudet

VUOROVAIKUTUS ja VIESTINTÄ

Iijoen kuntien ja organisaatioiden yhteinen neuvottelukunta jatkaa Iijoen otva -hankkeen jälkeen työtä vision tavoitteiden saavuttamiseksi sekä vuorovaikutuksen ja viestinnän lisäämiseksi. Neuvottelukunta täydentää toimenpideohjelmaa tarpeen mukaan ja sovittaa toimenpiteitä yhteen muiden ajankohtaisten prosessien kanssa. Vuorovaikutuksen ja viestinnän lisäämiseksi käytetään Iijoki-wiki -verkkopalvelua.

Osa-alueen hankkeet tukevat erityisesti Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmien 2014–2017 ja 2018–2021 tavoitteita kehittämishankkeista, verkostoitumisesta, alueellisesta osallistumisesta, uusista yhteistyömalleista ja strategisista kumppanuuksista.

2018–2030

Hanke

1. Neuvottelukuntatyöskentelyn jatkaminen

Perustelu: Varmistetaan neuvottelukunnan ja konsensuspohjaisen päätöksenteon toimintakulttuurin jatkuvuus. Otva-hankkeen puitteissa laadittava toimintamalli (sopimus Iijoen vesistövision toteutuksesta 2018–2023) muodostaa pohjan jatkuvalle yhteistyölle. Neuvottelukunta on yhdessä toimintamallin allekirjoittaneiden osapuolten kanssa onnistunut tekemään yhteisiä päätöksiä ja synnyttämään tahtotilan Iijoen kehittämisestä koko jokivarren alueella. Neuvottelukunta on yhteistyössä toimintamallin osapuolten kanssa käynnistänyt uusia hankkeita ja hankkinut merkittäviä summia ulkopuolista rahoitusta hankkeille.

Hankkeen kuvaus: Neuvottelukuntatyön jatkuvuus varmistetaan osapuolten keskinäisellä sopimuksella. Taustatyöhön palkataan koordinaattori. Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluvat:

1) Vision tavoitteiden edistäminen, täydentäminen, seuranta ja viestintä.
2) Kunta- ja toimialarajat ylittävien hankkeiden edistäminen ja taiteellisen prosenttiperiaatteen huomioiminen rakennushankkeissa.
3) Visioon liittyvien ajankohtaisten asioiden työstäminen (esim. muuttuvat kalatalousvelvoitteet, kalastusjärjestelyt).
4) Luottamuksen, sitoutumisen, yhteisen tietopohjan ja paikallisen aktiivisuuden edistäminen sekä yhteisen tahtotilan turvaaminen.
5) Iijoki Foorumien järjestäminen.

Toteutus: Kunnat ja muut osallistujaorganisaatiot laativat Otva-hankkeen puitteissa keskinäisen sopimuksen neuvottelukunnan jatkosta, pelisäännöistä, keskeisestä tavoitteista ja toimenpiteistä, organisoitumisesta, rahoituksesta, resursseista ja sopimuksen aikataulusta viiden vuoden aikatähtäimellä. Sopimus viedään kunkin osallistuvan organisaation vahvistettavaksi.

Vision osa-alue: vuorovaikutus ja viestintä.

2018 alkaen	Jatkuva tiedon kerääminen ja seuranta
	2. Iijoki-wiki -verkkopalvelu **Perustelu**: Iijoki-wikin avulla lisätään asukkaiden ja viranomaisten yhteistyötä veden laadun seurannassa eri kohteissa. Wikiä voidaan käyttää myös yhteistyössä koululaisten kanssa. **Hankkeen kuvaus**: Iijoki-wikiin aletaan tuottaa sisältöä kansalaisten ja viranomaisten yhteistyöllä. Wikissä käyttäjät voivat jakaa omia havaintoja, kehittämisideoita ja valokuvia Iijoen vesistön tilasta ja vaelluskaloista. **Toteutus**: Iijoki-wiki suunniteltiin osana Iijoen otva -hanketta. SYKE on toteuttanut palvelun nykyisen Järviwiki-alustan pohjalta ja ylläpitää palvelua omilla resursseillaan. VYYHTI-verkosto: linkitys VYYHTI-karttapalvelun kanssa, mikäli saadaan rahoitus. **Vision osa-alue**: vuorovaikutus ja viestintä, veden laatu ja valuma-alue.

VAELLUSKALAT

Vaelluskalojen luonnonkierron palauttaminen edellyttää alasvaellusrakenteiden ja kalateiden rakentamista, rakenteiden toimivuuden varmistamista, lisääntymis- ja poikastuotantoalueiden kunnostamista, vaelluskalojen elinkiertoa tukevia kalastusjärjestelyjä sekä energiantuotannon ja kalojen luonnonkierron yhteensovittamista. Toimenpiteitä edistetään erillisinä hankkeina. Erityisen tärkeää on alkuvaiheessa ratkaista alasvaelluksen haasteet.

Hankkeet ja toimenpiteet ovat yhteneväiset kansallisen kalatiestrategian, kansallisen lohi- ja meritaimenstrategian, Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2014–2017, 2. vaihemaakuntakaavan, Oulujoen-Iijoen vesienhoitosuunnitelman, kalastuslain, Iijoen kalavesien käyttö- ja hoitosuunnitelman, Metsähallituksen luonnonvarasuunnitelman, Pohjois-Pohjanmaan alueellisen maaseudun kehittämisstrategian 2014–2020 sekä jokihelmisimpukan eli raakun suojelutavoitteen kanssa.

Otva-hankkeen aikana käynnistynyttä ja siitä riippumatonta kalatalousvelvoitteiden päivitysprosessia seurataan tiiviisti ja sen mahdolliset vaikutukset huomioidaan toimenpiteiden suunnittelussa.

2017–2019	Hanke käynnissä

3. Iijoen vaelluskalakärkihanke

Perustelu: Konkreettisten toimenpiteiden käynnistäminen vaelluskalojen luonnonkierron palauttamiseksi.

Hankkeen kuvaus: Raasakan voimalaitoksen älykalatien rakentaminen, smolttien alasvaellusratkaisujen kehittäminen, pienpoikasten istutusohjelma, lohien ja meritaimenien ylisiirrot, toimenpiteet Raasakan ja Maalismaan vanhoilla uomilla. Kalatien ja vaellusratkaisujen toimivuuden seuranta.

Toteutus: Pohjois-Pohjanmaan liitto: hallinnoi 4,3 milj. € hanketta, jota rahoittavat Maa- ja metsätalousministeriö, PVO-Vesivoima Oy, Ii, Oulu, Pudasjärvi, Taivalkoski, Kuusamo, Metsähallitus, Pohjois-Pohjanmaan liitto sekä Iijoen vesistön kalastusalue.

Vision osa-alue: vaelluskalat.

2020–2030	Toimenpidekokonaisuus

4. Kalateiden rakentaminen

Perustelu: Vaelluskalojen luonnonkierron palauttamisen edellytys on toimivien kalateiden rakentaminen.

Toimenpiteiden kuvaus: Iijoen pääuoman voimalaitosten ohittavien kalateiden rakentaminen sekä Irnin kalatien rakentaminen. Kalateiden ja vaellusratkaisujen toimivuuden varmistaminen ja seuranta. Kalateiden rahoittaminen ja aikatauluttaminen on suhteutettava avoinna oleviin päätöksiin Iijoen vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden päivityksestä.

Toteutus: PVO-Vesivoima Oy, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Luke, SYKE, Metsähallitus, Iijoen vesistön kalastusalue (katalousalue).

Vision osa-alue: vaelluskalat.

2017–2021

Hanke käynnissä

5. Raasakan vanhan uoman yhteistyöhanke

Perustelu: Uiskarin kalatien toiminnan varmistaminen: vaelluskalojen ja nahkiaisen nousu sekä luontaisen lisääntymisen mahdollistaminen Iijoen vanhassa luonnonuomassa. Tärkeä hanke koko Perämerellä ja valtakunnallisestikin.

Hankkeen kuvaus: Veden johtaminen Raasakan säännöstelypadolta vanhaan luonnonuomaan ja Uiskarin kalatielle kalojen ja nahkiaisten vaelluksen/liikkumisen turvaamiseksi. Samalla veden laatu, virkistyskäyttö ja viihtyvyys paranevat. Lisäksi toteutetaan muita toimia alueen edistämiseksi.

Toteutus: Iin, PVO-Vesivoima Oy:n sekä Pohjois- ja Etelä-Iin jakokuntien yhteishanke, rahoitus 450,000 €. Yhteistyö Iijoen vaelluskalakärkihankkeen, Lapin ELY-keskuksen (kalatalousviranomainen), Luken ja SYKE:n kanssa.

Vision osa-alue: vaelluskalat, virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyys, veden laatu ja valuma-alue.

2019–2020

Hanke

6. Haapakosken smolttiohjausrakenteen toimivuuden tutkinta ja seuranta

Perustelu: Haapakoskelle valmistuu Suomen ensimmäinen smolttien ohjausrakenne vuonna 2019. Smolttien liikkeitä Haapakoskella on selvitetty Iijoen otva -hankkeessa, kun ohjausrakenne ei ollut vielä käytössä. Kalojen käyttäytymistä ja ohjausrakenteen toimivuutta tulee tutkia uudessa tilanteessa.

Hankkeen kuvaus: Hankkeessa tutkitaan smolttien käyttäytymistä ja smolttiohjausrakenteen toimintaa sekä etsitään ratkaisuja rakenteen käytön kehittämiseksi.

Toteutus: MMM: selvittää rahoitusmahdollisuuksia osallistua Haapakosken tutkimustarpeisiin. Luke: Smolttiohjurin toimivuuden selvittäminen, tehostamiseen ja säätämiseen liittyvät tutkimukset. Mukana hankkeessa PVO-Vesivoima Oy, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Lapin ELY-keskus (kalatalousviranomainen).

Vision osa-alue: vaelluskalat.

2020

Hanke

7. Alasvaellusratkaisujen jatkorahoitus ja Raakun suojelu

Perustelu: Alasvaellusratkaisujen kehittäminen on ensisijaisen tärkeää vaelluskalojen luonnonkierron palauttamisessa ja Raakun suojelussa. Rahoituksen saamisen perusteena on Itämeren lohen ja raakun uhanalaisuus, Iijoelle tehty kokonaisvisio ja se, että alasvaellusratkaisujen tulokset ovat monistettavissa muihin rakennettuihin jokiin. Hankkeella edistetään samalla myös muiden vaelluskalojen kuin lohen luonnonkierron palauttamista.

Hankkeen kuvaus: Hankehakemuksen valmistelu.

Toteutus: Pohjois-Pohjanmaan liitto: taustan ja rahoituksen selvittely. Mukana hankkeessa Iijoen vesistön kalastusalue, Metsähallitus, Luke, MMM.

Vision osa-alue: vaelluskalat.

2018–2021

Hanke

8. Meritaimenen kotiuttamiskokeilu Martimojokeen

Perustelu: Selvityksen ”Iijokeen laskevan Martimojoen potentiaali meritaimenen lisääntymisalueena” (van der Meer 2017) mukaan Martimojoki on potentiaalinen meritaimenjoki.

Hankkeen kuvaus: Kokeillaan meritaimenen kotiuttamista istuttamalla jokeen pienpoikasia. Mikäli poikaset menestyvät, laaditaan kohteeseen kunnostussuunnitelma, tehdään virtavesikunnostuksia, jatketaan pienpoikasistutuksia sekä aloitetaan meritaimenien ylisiirrot. Meritaimenen menestymistä alueella voidaan edelleen parantaa vedenlaadun parantamiseen tähtäävillä toimenpiteillä.

Toteutus: Hankkeen suunnittelu: Pohjois-Pohjanmaan liitto, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. Toteutus: Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. Mukana yhteistyössä PVO-Vesivoima Oy, Iijoen vaelluskalakärkihanke, Lapin ELY-keskus (kalatalousviranomainen) ja Luke.

Vision osa-alue: vaelluskalat.

2018–2020 Toimenpidekokonaisuus

9. Istutuskäytäntöjen kehittäminen

Perustelu: Istutuskäytännöillä on suuri vaikutus lohen ja taimenen smolttien sekä vaellussiian poikasten selviämiseen ja istutusten tuottavuuteen.

Hankkeen kuvaus: Selvitetään Iijoen, Kemijoen ja Oulujoen istutuskäytännöt (erityisesti smoltti-istutukset) ja viimeisimmät tiedot niiden toimivuudesta/tuottavuudesta. Otetaan käyttöön parhaat istutuskäytännöt kokonaisvaltaisesti huomioimalla myös välitön predaatio. Seurataan toimenpiteiden vaikutuksia ja kehitetään istutus- ja kasvatusmenetelmiä.

Toteutus: Voimalohi Oy, Montan lohi Oy, PVO-Vesivoima Oy, Luke, MMM, ELY-keskus, Pohjois-Pohjanmaan Liitto, paikalliset osakaskunnat.

Vision osa-alue: vaelluskalat.

2019–2022 Hanke

10. Osakaskuntien yhdistäminen

Perustelu: Osakaskuntien yhdistymisellä pyritään luomaan laajempia kokonaisuuksia. Kalastuksen järjestäminen helpottuu, lupa-alueet laajenevat ja hallinnointi on helpompaa. Yhdistymisistä syntyy myös kustannussäästöjä pitkällä aikavälillä.

Hankkeen kuvaus: Käynnistetään hanke, jossa osakaskunnille esitellään osakaskuntien yhdistymisen hyötyjä, tuetaan osakaskuntien välisiä yhdistymisen tunnusteluja ja autetaan käytännön toimenpiteissä. Selvitetään mahdollisuudet yhdistymisien kustannusten rahoittamiseen.

Toteutus: ELY-keskus aloitteentekijänä, mahdollisesti erillinen hanketoimija.

Vision osa-alue: vaelluskalat.

2019 alkaen Toimenpidekokonaisuus

11. Iijoen pääuoman ja sivujokien koskikunnostukset

Perustelu: Iijoen kosket ovat kunnostettu uiton päättymisen jälkeen perusteellisesti. Myöhemmistä koekalastuksista ja istutuksista kertynyt tieto on kuitenkin osoittanut täydennyskunnostustarpeita, erityisesti kalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueiden näkökulmasta.

Hankkeen kuvaus: Kootaan yhteen olemassa oleva kirjallinen ja käytännön tieto Iijoen vesistön koskien kunnostustarpeista ja kunnostussuunnitelmista.

	Edistetään koskikunnostuksia mahdollisuuksien mukaan erillisinä hankkeina tai osana muita hankkeita. Sisällytetään vaikutusten seuranta kunnostussuunnitelmiin jatkuvan kehittämisen edistämiseksi. **Toteutus:** Metsähallitus, ELY-keskus, Luke ja SYKE osallisena tiedon kokoamisessa. Hankkeistamista edistetään tapauskohtaisesti. **Vision osa-alue:** vaelluskalat, veden laatu ja valuma-alue, virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyys.

VEDEN LAATU ja VALUMA-ALUE

Toimenpiteissä korostuvat maakunnallisen vesistökunnostusverkoston kehittäminen ja valuma-alueella tapahtuvien, veden laatua parantavien kunnostustoimien toteuttaminen ja koordinointi.

Hankkeet ja toimenpiteet tukevat Oulujoen-Iijoen vesienhoitosuunnitelman, vesitalousstrategian 2011–2020, vesien kunnostusstrategian ja pienvesistrategian toteutumista edistämällä koko vesistön hyvän tilan saavuttamista ja vesienhoidon paikallisuutta. Toimenpiteet tukevat myös Pohjois-Pohjanmaan metsäohjelmaa 2016–2020 vesiensuojelutoimenpiteitä edistämällä ja vesistökuormitusta vähentämällä metsävarojen hyödyntämisen vastapainoksi. Resurssien kannalta tärkeää on Kemera- ym. rahoituksen hakeminen/turvaaminen Pohjois-Pohjanmaan vesiensuojeluhankkeille.

2018–2023	Hanke **12. Tyräjärven-Koviojärven vesistön ja valuma-alueen kunnostushanke** **Perustelu**: Tyräjärvi ja Koviojärvi muodostavat merkittävän vesistökokonaisuuden ja Tyräjärven tila on luokiteltu tyydyttäväksi. Vesistöissä ja valuma-alueella on tarve laajamittaisille kunnostustoimenpiteille. **Hankkeen kuvaus**: Laaditaan ensin nykytilaselvitys järvien tilan, kuormituslähteiden ja kalaston kartoittamiseksi. Selvityksen jälkeen tavoitteena on käynnistää Tyräjärven-Koviojärven vesistön ja valuma-alueen kunnostushanke. **Toteutus:** Toteutetaan yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen, Taivalkosken, Jokijärven kylän kalastuskunnan, Oulun kalatalouskeskuksen, Proagria Oulun, Naturpoliksen, SYKE:n, Metsähallituksen ja Suomen metsäkeskuksen kanssa. **Vision osa-alue**: veden laatu ja valuma-alue, virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyys.

2018–2030

Hanke

13. Käytöstä poistuvien turvetuotantoalueiden hyödyntäminen vesien käsittelyssä ja virtaamien hallinnassa

Perustelu: Poistuvien turvetuotantoalueiden hyödyntäminen vesien käsittelyssä parantaa veden laatua ja tasaa virtaamia veden pidättämiskykyä lisäämällä. Kosteikkojen perustaminen tarjoaa samalla monimuotoisen elinympäristön riistalinnuille ja arvomarjoille.

Hankkeen kuvaus: Selvitetään miten käytöstä poistuvia turvetuotantoalueita voidaan hyödyntää vesien käsittelyssä ja virtaamien hallinnassa. Vapo suunnittelee kosteikot ja Metsähallitus valuma-alueet ja vesien johtamisen kosteikkoihin. SYKE selvittää kuormitukset.

Toteutus: Vapo, Metsähallitus, Metsäkeskus, SYKE. Yhteistyössä mukana Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Vyyhti-verkosto, Oulun kaupunki.

Vision osa-alue: veden laatu ja valuma-alue.

2018–2030

Toimenpidekokonaisuus

14. Maakunnallisen Vyyhti-verkoston kehittäminen vesienhoidon järjestämisessä

Perustelu: Vesienhoidon järjestäminen on murroksessa aluehallinnon uudistuksen vuoksi. Vesienhoitosuunnitelman toimeenpanossa tarvitaan yhä enemmän paikallisten aktiivisuutta. Vesienhoidon yhteistyöverkosto (Vyyhti) tarjoaa paikallisille neuvontaa ja tukea.

Toimenpiteiden kuvaus: Neuvottelukunta sitoutuu Vyyhti-verkoston kehittämiseen ja tukemiseen sekä paikallisten aktivoimiseen vesistökunnostuksissa. Ensisijaisesti edistetään kunnostustoimia, jotka tukevat samanaikaisesti vision muita tavoitteita, kuten vaelluskalojen menestymistä, virkistysarvoja tai matkailua. Tulevalta maakunnalta toivotaan vastuunottoa VYYHTI-verkoston puitteista 2019 eteenpäin.

Toteutus: : ProAgria Oulu: VYYHTI-verkoston toiminnan kehittämiseen saatu rahoitus YM:stä 2019-2020. Sovitaan toimenpiteistä tapauskohtaisesti eri hankkeiden synergioita pohdittaessa. Mukana yhteistyössä SYKE, Metsäkeskus, Iijoen vesistön kalastusalue, MMM.

Vision osa-alue: veden laatu ja valuma-alue.

2020–2030 Hanke

15. Kunnostusojitukseen kelpaamattomien soiden muuttaminen vesiensuojelukosteikoiksi

Perustelu: Iijoen valuma-alueella, erityisesti Pudasjärven itäosissa ja Taivalkoskella, on paljon kunnostusojitukseen soveltumattomia soita, joita on mahdollista muuttaa vesiensuojelukosteikoiksi. Vesiensuojelukosteikot tasaavat virtaamia, parantavat veden laatua vähentämällä vesistön kuormitusta sekä lisäävät luonnon monimuotoisuutta.

Hankkeen kuvaus: Kartoitetaan potentiaaliset vesiensuojelukosteikoksi soveltuvat kunnostusojituskelvottomat suot paikkatietojen avulla. Valitaan olosuhteiltaan ja maaomistuksellisesti lupaavimmat suokohteet ja muutetaan ne soveltuvin osin vesiensuojelukosteikoiksi. Otetaan kosteikkojen valinnassa huomioon veden laadun parantumisesta hyötyvät vaelluskalojen lisääntymisalueet sekä paikallistaimenen ja raakun esiintymisalueet. Ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena on saada perustetuksi lukuisia vesiensuojelukosteikkoja, joiden valuma-alueet kattavat vähintään kymmenen tuhatta hehtaaria.

Toteutus: ELY-keskus, SYKE, Oulun kaupunki ja Oulun seudun ympäristötoimi, ProAgria Oulu/VYYHTI-verkosto, Vapo, Metsäkeskus, MMM.

Vision osa-alue: veden laatu ja valuma-alue.

2019 alkaen Hanke

16. Metsäammattilaisten vesiensuojelukoulutus

Perustelu: Metsäammattilaisille ja uusille metsätoimijoille suunnattu vesiensuojelukoulutus ja -tiedotus nostaa metsätoimijoiden vesienhoidon osaamisen tasoa, jolloin metsätaloudesta aiheutuva vesistökuormitusriski pienenee.

Hankkeen kuvaus: Metsätaloustoimijoille ja maanomistajille järjestetään säännöllistä vesiensuojelukoulutusta ja -tiedotusta liittyen mm. purojen ja pienvesien huomioimiseen metsätöissä, vesiensuojelurakenteiden suunnitteluun ja mitoitukseen, kokonaisvaltaiseen valuma-aluekohtaiseen vesiensuojelusuunnitteluun sekä vesienhoitoon liittyvien paikkatietoaineistojen hyödyntämiseen. Hyödynnetään jo toteutettua vesiensuojelukoulutusta ja huolehditaan hyvien käytäntöjen ja tiedon siirtymisestä organisaatioissa.

Toteutus: Edistetään itsenäisenä hankkeena tai osana laajempaa maakunnallista maa- ja metsätalouden koulutushanketta yhteistyössä ProAgria Oulun, Suomen metsäkeskuksen, Oulun ammattikorkeakoulun, SYKE:n, Vapon ja MMM:n kanssa.

Vision osa-alue: veden laatu ja valuma-alue.

2019 alkaen	Hanke

17. Ihan pihalla! – oppilaat ympäristöntutkijoina

Perustelu: Hanke opettaa tulevaisuuden ja tiedostavan kansalaisuuden taitoja. Hankkeessa alueen oppilaista tulee ympäristöntutkijoita ja heitä innostetaan tutkimaan omaa lähiympäristöä ja vesistön tilaa. Tulosten tallentamisen alustana käytetään SYKE:n rakentamaa Iijoki-wikiä.

Hankkeen kuvaus: Ihan pihalla! on Opetushallituksen kärkihankkeen jatko-osa, jossa perusasteen opetukseen tuodaan mukaan ympäristön tutkimista ja pelillisyyttä. Hankkeen tavoitteena on kehittää eteenpäin ja levittää vuonna 2017 aloitettujen uudenlaisten opetusmallien käyttöönottoa Suomessa.

Toteutus: Hanke toteutetaan yhdessä Iijoen valuma-alueen kuntien, SYKE:n ja pelillisen oppimisalustan käyttöön tarjoavan Seppo.io:n kanssa. Oulun kaupunki toteuttaa omalla alueellaan, hankkeen hallinnointi selvitettävä. ProAgria Oulu: materiaalia tarvittaessa. Iijoen vesistön kalastusalue: voi järjestää koulutuksia ja infotilaisuuksia oppilaille. SYKE: tutkimus- ja asiantuntijaosaaminen, linkki Iijoki-wikiin.

Vision osa-alue: veden laatu ja valuma-alue, vuorovaikutus ja viestintä.

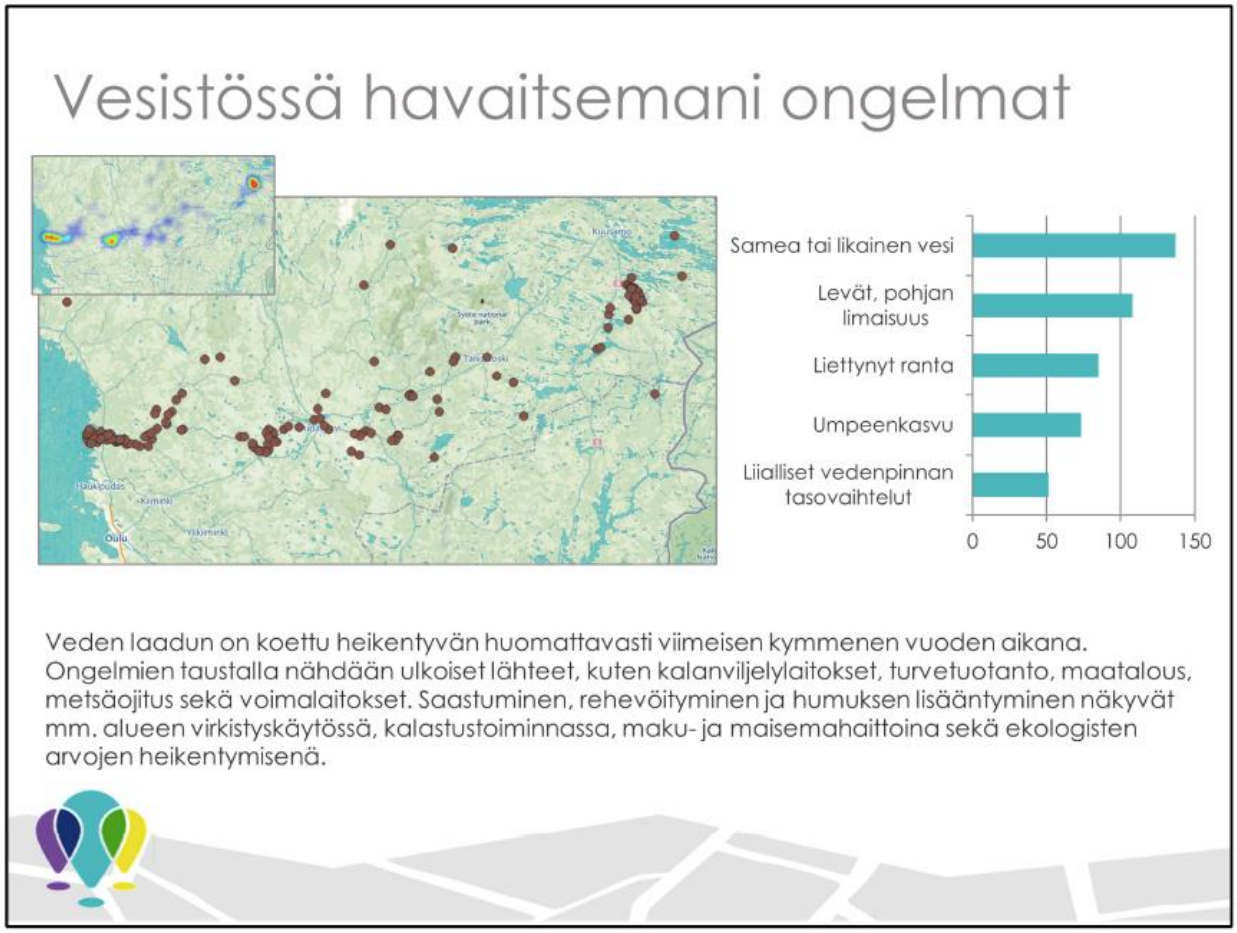

Kuva 3. Iijoen arvot -kysely 2016: "Vesistössä havaitsemani ongelmat".

VETOVOIMA ja ELINKEINOT

Toimenpidekokonaisuuteen sisältyvät jokivarren saavutettavuutta, reitistöjä, matkailua ja elinkeinoelämää tukevat hankkeet, joita kehitetään yhteistyössä kuntien ja nykyisten matkailutoimijoiden kanssa. Pidemmän aikavälin tavoite on Iijoen tunnettuuden ja yhteisen brändin luominen kansallisen ja kansainvälisen matkailun lisäämiseksi. Matkailuala on ollut jo pitkään kasvussa Pohjois-Pohjanmaalla ja Iijoen monipuoliset kalastus-, luonto-, kulttuuri- ja harrastusmahdollisuudet tarjoavat potentiaalia kasvattaa matkailua edelleen.

Iijoen matkailun, biotalouden ja alueellisten yritysten toimintaedellytysten parantaminen tukee Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2018–2021, alueellisen maaseudun kehittämisstrategian 2014–2020 ja biotalouden kehittämisstrategian 2015–2020 tavoitteiden toteutumista.

2018–2030 Toimenpidekokonaisuus

18. Jokivarren matkailua, saavutettavuutta ja reitistöjä edistävät toimenpiteet

Perustelu: Iijoelle on paikoin vaikea päästä autolla ja lukuisat taukopaikat, veneenlaskupaikat ja niiden opasteet ovat rapistuneet. Infraa kunnostamalla ja palvelutarjontaa lisäämällä yhteistyössä nykyisten ja uusien matkailutoimijoiden kanssa parannetaan matkailun ja virkistyskäytön mahdollisuuksia. Lisäksi vesistöjen arvostus kasvaa parempien virkistyskäyttömahdollisuuksien myötä, joten huomio kannattaa kiinnittää myös veden laatuun.

Toimenpiteiden kuvaus:

1) Vanhentuneen infran (tiet, taukopaikat, veneenlaskupaikat, opasteet) kunnostaminen Iijokivarren alueella yhteistyössä matkailutoimijoiden kanssa.
2) Vapakalastuksen yhtenäislupa-alueiden laajentaminen sekä erityiskalastuskohteiden perustaminen.
3) Informaatiokyltit tärkeimpiin kalastuskohteisiin ja pysähdyspaikkoihin tietoa esim. vaelluskaloista, alamitoista ja karttakuva Iijoesta.
4) Iijoen joki/koskikartan painaminen vedenkestävälle paperille.
5) Pudasjärven Kipinänkosken kalastuskeskuksen kehittäminen ja saavutettavuuden parantaminen.
6) Hossan kansallispuiston vetovoiman hyödyntäminen matkailun kehittämisessä Kuusamo-Taivalkosken alueella.
7) Iin Raasakan kalatiestä nähtävyys ja Iijoen informaatiopaikka, *Portti Iijoelle*.
8) Iin merellinen ohjelma virkistyskohteiden ja vetovoiman kehittämiseksi.
9) Jakkukylän riippusilta asukkaiden kulun helpottamiseksi sekä virkistys- ja retkeilyreittien kehittämiseksi.
10) Vapaa-ajankalastuksen saalisvarmuuskohteiden luominen: viljeltyjen kalojen istuttaminen saalisvarmuuden takaamiseksi tietyillä kohteilla

Toteutus: Hankekokonaisuuden osia voidaan edistää erillisinä tai yhdisteltyinä hankkeina. Kuntien ja matkailutoimijoiden yhteistyö on avainasemassa.

Metsähallitus on mukana hankkeissa valtionmaiden kohteiden osalta. Yhdistykset ja paikallistoimijat voivat toteuttaa Leader-rahoituksella reitistöjä yms. virkistyskäyttörakenteita. Yhdistykset ja paikallistoimijat kutsutaan laajasti mukaan, ja hyödynnetään tutkimuslaitosten (SYKE, Luke) asiantuntija-apua.

Vision osa-alue: vetovoima ja elinkeinot, virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyys.

2019–2024

Hanke

19. Iijoen tunnettuuden ja brändin edistäminen

Perustelu: Iijoella on matkailullisesti kiinnostavia luonto- ja kulttuurikohteita ja arvoja, joiden jalostaminen ja tunnettuus lisäävät kotimaista ja kansainvälistä matkailua alueelle.

Hankkeen kuvaus: Aloitetaan Iijoella toimivien matkailu-, ruoka- ja kulttuuritoimijoiden ja muiden yrittäjien verkostoituminen. Selvitetään kansainväliseen matkailuun soveltuvan brändin kehittämisen ja yhteismarkkinoinnin edellytykset. Tuotetaan laadukas Iijoki-video Iijoen tunnettuuden edistämiseksi. Kalastukseen liittyviä festivaaleja, markkinoita ja kilpailuja.

Toteutus: Iijoen alueen kunnat, kehittämisyhtiöt ja sopivat yhteistyökumppanit.

Vision osa-alue: vetovoima ja elinkeinot.

2018–2023

Hanke

20. Tyräjärven pikkukalat kiertoon -biotaloushanke

Perustelu: Tyräjärven särkikanta on vääristynyt. Pienikokoista särkeä on runsaasti, mutta sitä ei pystytä hyödyntämään ruokakalaksi. Tyräjärvellä tullaan toteuttamaan vesistökunnostustoimia ja samassa yhteydessä on tarve poistaa runsaasti pienikokoista särkeä ja vesiruttoa. Biotaloushanke tähtää poistetun kalan ja vesikasvien biomassan hyödyntämiseen ja särkikannan palauttamiseksi ruokakalaksi. Särjelle on kysyntää ja paikallinen yritys voi jalostaa kalan myyntiin.

Hankkeen kuvaus: Biotaloushanke pienikokoisen särjen ja vesikasvien hyödyntämiseksi sekä särkikannan kehittämiseksi ruokakalaksi. Hanke käynnistetään esiselvityksellä ja toteutetaan yhdessä Tyräjärven-Koviojärven kunnostushankkeen kanssa.

Toteutus: SYKE ja Luke ovat hakeneet rahoitusta esiselvityksen tekemiseen. Muut yhteistyökumppanit selviävät jatkossa.

Vision osa-alue: vetovoima ja elinkeinot.

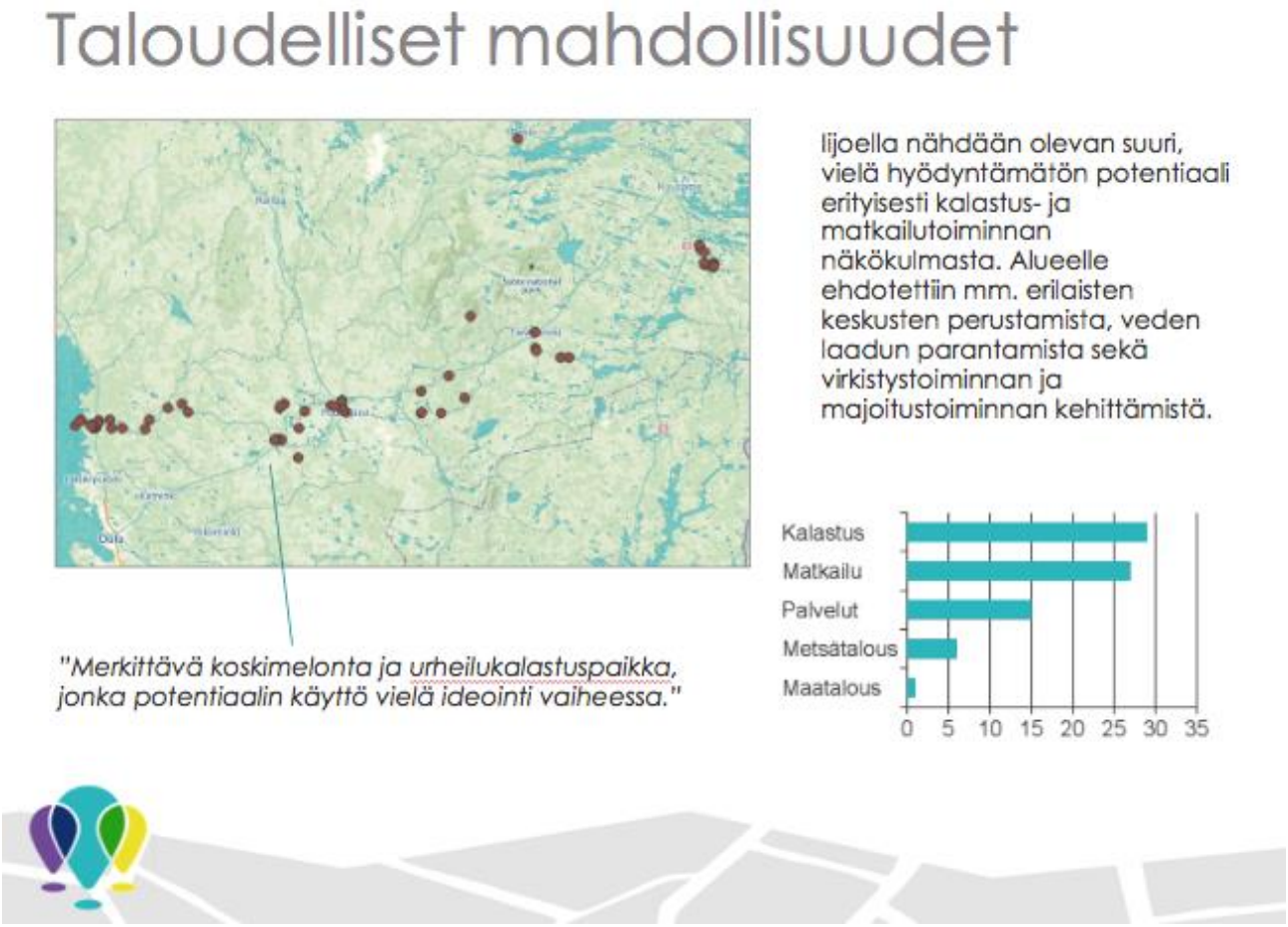

Kuva 4. Iijoen arvot -kyselyn vastaajat pitivät kalastusta ja matkailua keskeisinä Iijoen taloudellisen toiminnan mahdollisuuksina.

VIRKISTYSKÄYTTÖ ja ASUMISVIIHTYVYYS

Iijoen harrastusmahdollisuudet ja virkistystoiminta ovat keskeisiä asumisviihtyvyyden vuoksi, mutta myös matkailun kannalta. Kalastus nousi Iijoen arvot -kyselyssä tärkeimmäksi harrastukseksi Iijoella. Myös jokimaisema ja rantapaikkojen saavutettavuus ovat asukkaille tärkeitä.

Iijoen vanhojen uomien kehittäminen on alkanut Raasakan vanhan uoman yhteistyöhankkeella. Vanhojen uomien kehittämisessä on virkistysarvojen lisäksi hyvä huomioida vision muita tavoitteita, kuten kalojen vaelluksen/liikkumisen mahdollistaminen, vaelluskalojen kutualueet, veden laadun parantaminen ja matkailun tavoitteet. Laajempia yhteisiä tavoitteita selvitetään tekemällä yhteistyötä maankäytön suunnittelussa Iijoen kuntien kesken.

Hankkeilla edistetään Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman ja alueellisen maaseudun kehittämisstrategian tavoitteita elinympäristön viihtyisyyden, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämisessä sekä paikallisten osallistumisessa oman elinympäristön kehittämiseen.

2020–2030

Toimenpidekokonaisuus

21. Vanhojen uomien kehittämishankkeet

Perustelu: Iijoen vanhojen uomien kehittämisellä tuetaan vision kaikkia osa-alueita.

Toimenpiteiden kuvaus: Sovitaan Maalismaan ja muiden vanhojen uomien kehittämisestä tapauskohtaisesti Raasakan vanhan uoman yhteistyöhankkeen mallin mukaisesti. Sovitetaan toimenpiteet yhteen vision ja muiden alueellisten tavoitteiden kanssa. Huomioidaan kalataloudelliset kehittämismahdollisuudet.

Toteutus: Yhteistyössä Iijokivarren kuntien, PVO-Vesivoima Oy:n, SYKE:n, Pohjois-Pohjanamaan ELY-keskuksen, Iijoen vesistön kalastusalueen, Team Kala osuuskunnan ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa. Ulkopuolisen rahoituksen saaminen tutkittava.

Vision osa-alue: virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyys, vaelluskalat, veden laatu, vetovoima ja elinkeinot.

2022

Hanke

22. Iijoen kuntien yhteistyö maankäytön suunnittelussa

Perustelu: Iijoen kuntien yhteistyö maankäytön suunnittelussa auttaa sovittamaan yhteen paikalliset ja maakunnalliset suunnitelmat ja hankkeet.

Toimenpiteen kuvaus: Luodaan yhteinen maankäytön kehityskuva ja pelisäännöt asumista, virkistyskäyttöä, elinkeinoja sekä vesiensuojelua koskien, jonka kunnat huomioivat omassa kaavoituksessa. Hyödynnetään Iijoen arvot -kyselyn tuloksia maankäytön suunnittelussa.

Toteutus: Alueen kunnat rakentavat maankäytön kehityskuvan yhteistyössä. Jokivarren kuntien yhteistyötä tukee SYKE:n tutkimus- ja asiantuntijaosaaminen. Muut alueelliset toimijat kuten Iijoen vesistön kalastusalue osallistuvat olosuhteiden ja toimintaedellytysten kehittämiseen.

Vision osa-alue: virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyys, vetovoima ja elinkeinot, veden laatu

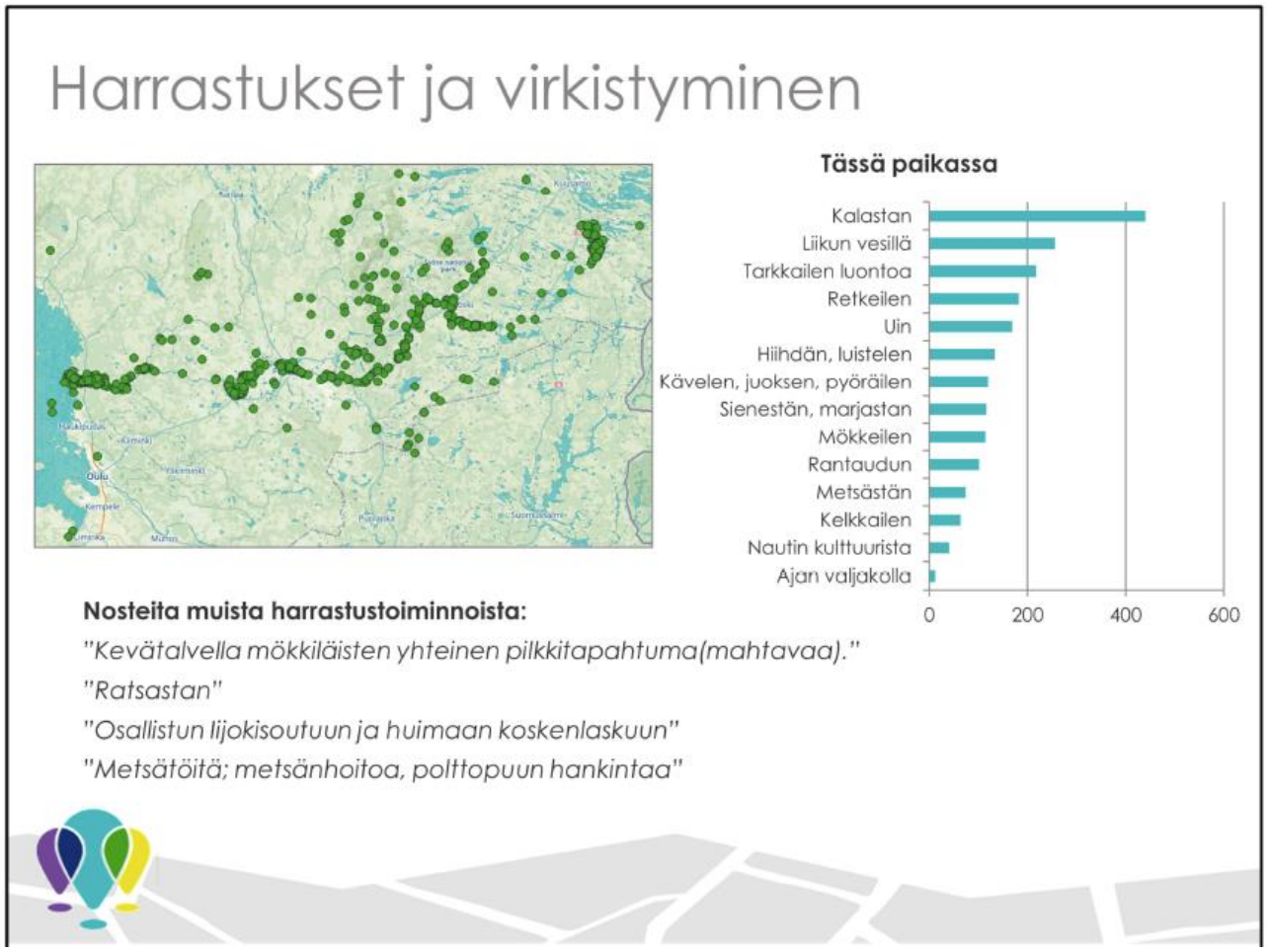

Kuva 5. Harrastusten ja virkistymisen paikat Iijoen arvot -kyselyn vastaajien mukaan. Kalastus oli Iijokeen liittyvistä harrastuksista ylivoimaisesti tärkein.

Alueen suurimmat mahdollisuudet
matkailu
luonnon
kalastus
luonto
Iijoen
jokeen
kehittäminen
kehittämisen
kalastusmatkailu
matkailun
mahdollisuudet
alueen
alueella
kalastusmatkailun
virkistys
joki
suomen
vaelluskalat
virkistyskäytön
hyödyntäminen
luontomatkailu
vaelluskalojen
virkistyskäyttö
Iijokeen
kautta
joen
saada
vesistöjen
enemmän
palauttaminen
vesivoiman
virkistyskalastus
kalastuksen
saadaan
takaisin
kehittää
toisi
esimerkiksi
mahdollisuus
retkeily
hyvät
hiénoa
vaatii
tulee
tavalla
puhdas
käyttö
pitäisi
esim
lohen
oulun
tulevaisuudessa
ympäristön
mahdollistaa
virkistyskalastuksen
Iijoki
osakaskunta
enemmän
lisääntyminen
palauttamisen
luontomatkailun
paikallisten
palautus
oman
puhtaan
hyvin
kalan
rakennetun
koko
lisää
suurin
turismi
tila
tule
kuusamon
kuunnossa
labvavesille
kaikki
paluu
luontoa
toimivat
kollajan
elinvoimaisuuden
metsätalous
biotalouden
virkistyskäyttöön
aitaan
paljon
yha
sarvitaan
luontoarvot
asia
voisi
tulisi
nousemaan
kokonaan
mandolinen
kalakantojen
lisääminen
rakentaminen
läheisyys
kalojen
jokialueiden
pitää
myöta
paranee
lähellä
yksi
hyödyntää
nousu
edelleen
ihmisen
hyödyntäminen
voi
historia
joet
kytki
kulkis
kalatien
hyvä
rannoilla
mahdollisuuksia
alue
energiateollisuuden
puhtaana
vesistön
kuitu
tavoitteen
vaelluskalakantojen
monipuoleen
turvaaminen
puhtaat
veden
tulevaisuudessa
ympäristön
esim
myöta
paranee
lähellä
yksi
hyödyntää
nousu
edelleen
ihmisen
hyödyntäminen
voi
historia
joet
kytki
kulkis
kalatien
hyvä
rannoilla
mahdollisuuksia
alue
energiateollisuuden
puhtaana
vesistön
kuitu
tavoitteen
vaelluskalakantojen
monipuoleen
turvaaminen
puhtaat
veden
tulevaisuudessa
ympäristön
mahdollistaa
virkistyskalastuksen
Iijoki
osakaskunta
enemmän
lisääntyminen
palauttamisen
luontomatkailun
paikallisten
palautus
oman
puhtaan
hyvin
kalan
rakennetun
koko
lisää
suurin
turismi
tila
tule
kuusamon
kuunnossa
labvavesille
kaikki
paluu
luontoa
toimivat
kollajan
elinvoimaisuuden
metsätalous
biotalouden
virkistyskäyttöön
aitaan
paljon
yha
sarvitaan
luontoarvot
asia
voisi
tulisi
nousemaan
kokonaan
mandolinen
kalakantojen
lisääminen
rakentaminen
läheisyys
kalojen
jokialueiden
pitää

IIJOEN OTVA

Iijoen vesistövision toimenpideohjelma

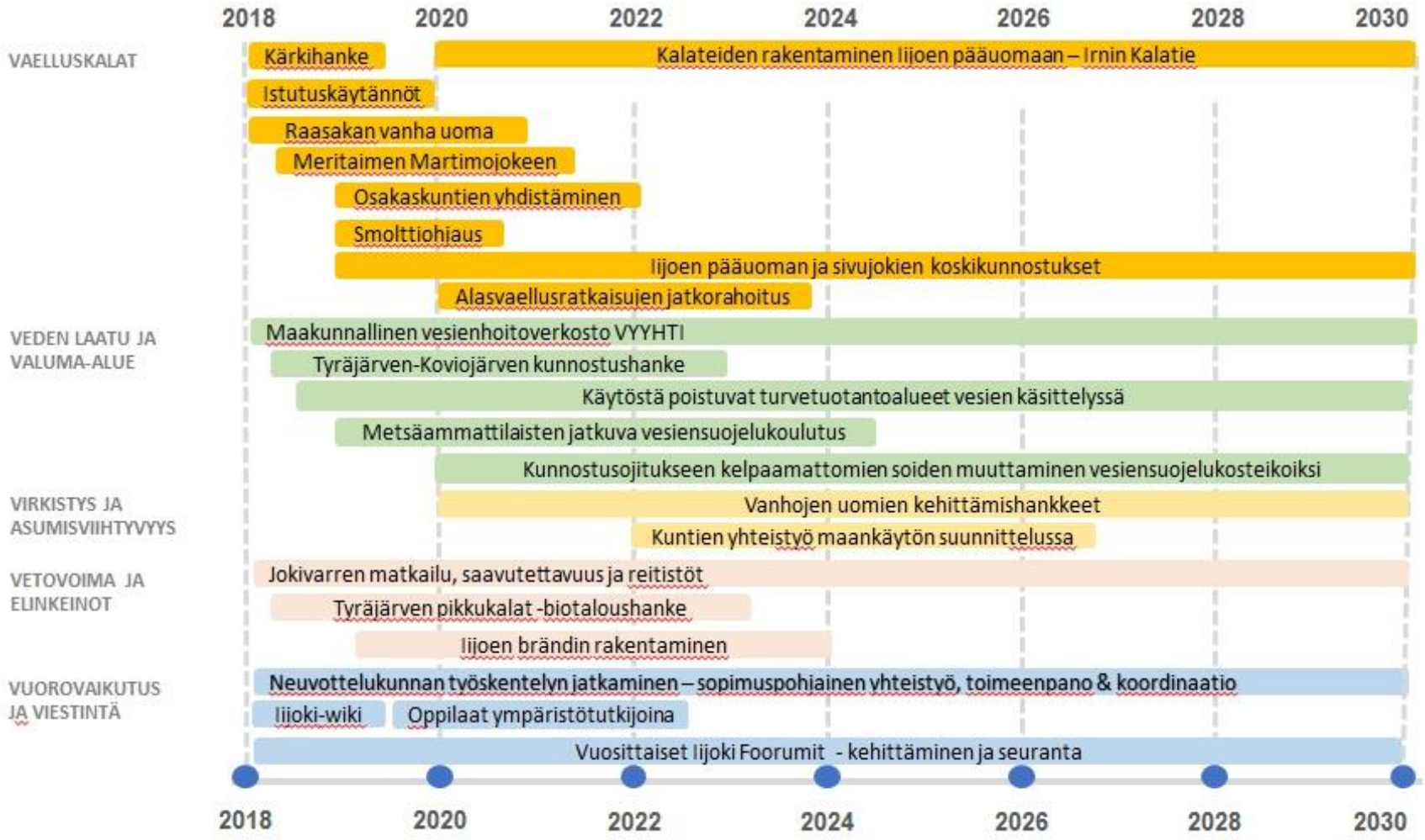

Pohjois-Pohjanmaan liitto, Iijoen otva
Sepänkatu 20, 90100 Oulu
Puh. 040 685 4000
info@pohjois-pohjanmaa.fi

POHJOIS-POHJANMAA
Council of Oulu Region

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto